

PEDAGOGLARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING MEHNAT FAOLIYATIGA TA’SIRI

Urazbayeva Umida Abdullayevna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

97-509-18-83

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20666170>

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi pedagoqlarda emotsional intellektning namoyon bo‘lish xususiyatlari, mehnat faoliyatiga ta’siri, uning pedagogik faoliyatdagi o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Emotsional intellekt o‘qituvchining o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishi, o‘quvchilar emotsional holatini tushunishi, samarali muloqot o‘rnatishi hamda ta’lim jarayonida yuzaga keladigan muammolarni konstruktiv hal etishida muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, emotsional intellektning asosiy komponentlari va pedagogik faoliyat samaradorligiga ta’siri tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: emotsional intellekt, pedagog, emotsiya, empatiya, kommunikativ kompetensiya, pedagogik mahorat, kasbiy faoliyat, ta’lim samaradorligi.

Kirish. Ta’lim tizimining modernizatsiyalashuvi sharoitida pedagog shaxsiga qo‘yiladigan talablar tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi mutaxassis, balki o‘quvchilarning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi, ularda ijobiy motivatsiya shakllantiruvchi va sog‘lom psixologik muhit yaratuvchi shaxs sifatida ham faoliyat yuritadi. Bunday vazifalarni samarali bajarishda emotsional intellekt muhim kasbiy kompetensiyalardan biri hisoblanadi.

Emotsional intellekt tushunchasi XX asrning oxirlarida psixologiya fanida keng qo‘llanila boshlandi. P. Salovey va J. Mayer tomonidan ilmiy asoslangan ushbu tushuncha keyinchalik D. Goleman tomonidan rivojlantirildi. Olimlarning fikricha, emotsional intellekt insonning o‘z hissiyotlarini anglash, boshqarish, boshqalarning emotsiyalarini tushunish va ular bilan samarali munosabat o‘rnatish qobiliyatidir [1].

Pedagogik faoliyatning asosiy obyekti inson bo‘lganligi sababli o‘qituvchining emotsional jihatdan yetukligi ta’lim-tarbiya jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi.

Pedagoqlarda emotsional intellektning mohiyati

Pedagoqlarda emotsional intellekt kasbiy faoliyat davomida namoyon bo‘ladigan muhim psixologik sifatdir. U o‘qituvchining o‘z emotsiyalarini nazorat qila olishi, stressli vaziyatlarda hissiy barqarorlikni saqlashi va o‘quvchilar bilan samarali munosabatlarni yo‘lga qo‘yishida namoyon bo‘ladi.

D. Golemanning nazariyasiga ko‘ra, emotsional intellekt quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

- o‘z-o‘zini anglash;
- o‘z emotsiyalarini boshqarish;
- ichki motivatsiya;
- empatiya;
- ijtimoiy ko‘nikmalar.

Mazkur komponentlar pedagogik faoliyatda o‘zaro uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

O‘z emotsiyalarini anglash va boshqarish

Pedagog faoliyatida turli emotsional vaziyatlar tez-tez uchrab turadi. Dars jarayonidagi tartib-intizom muammolari, o'quvchilarning bilim darajasidagi tafovutlar yoki ota-onalar bilan muloqot jarayonlari o'qituvchidan yuqori darajadagi hissiy barqarorlikni talab qiladi.

Emotsional intellekti rivojlangan pedagog o'z kayfiyatini nazorat qila oladi, salbiy his-tuyg'ularning ta'lim jarayoniga ta'sir etishiga yo'l qo'ymaydi. Bunday o'qituvchi stressli vaziyatlarda ham vazminlikni saqlab qoladi va muammoni hissiyotlarga berilmasdan hal etishga intiladi.

Masalan, o'quvchi dars davomida intizomni buzgan taqdirda emotsional intellekti yuqori bo'lgan pedagog keskin jazo choralarini qo'llash o'rniga vaziyat sabablarini aniqlashga harakat qiladi va tarbiyaviy yondashuvdan foydalanadi [2].

Empatiyaning pedagogik faoliyatdagi ahamiyati

Empatiya emotsional intellektning muhim tarkibiy qismi bo'lib, boshqalarning hissiy holatini tushunish va his qila olish qobiliyatini anglatadi.

Pedagogik faoliyatda empatiya o'quvchilarning ehtiyojlari, qiziqishlari va muammolarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Empatik o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olib ishlaydi. Natijada o'quvchilar o'zlarini hurmat qilinayotgan va qo'llab-quvvatlanayotgan shaxs sifatida his etadilar.

Empatiya sinfda ijobiy psixologik muhit shakllanishiga ham xizmat qiladi. O'quvchilar o'qituvchiga nisbatan ishonch hissini shakllantiradilar va bu ta'lim samaradorligining oshishiga olib keladi [3].

Kommunikativ kompetensiyada emotsional intellektning o'rni

Pedagogning kommunikativ mahorati ko'p jihatdan uning emotsional intellekt darajasiga bog'liq. O'qituvchi har kuni o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan muloqot qiladi. Ushbu jarayonda turli xarakter va dunyoqarashga ega insonlar bilan ishlashga to'g'ri keladi.

Emotsional intellekt rivojlangan pedagog:

- tinglash madaniyatiga ega bo'ladi;
- muloqot davomida sabr-toqat ko'rsatadi;
- nizoli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal qiladi;
- o'quvchilarni rag'batlantira oladi;
- jamoada sog'lom psixologik muhit yaratadi.

Bunday o'qituvchilarning kasbiy faoliyati samaraliroq bo'lib, ular o'quvchilar orasida yuqori obro'ga ega bo'ladilar.

Emotsional intellekt va pedagogik mahorat

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismidir. Pedagogning bilim va metodik tayyorgarligi qanchalik yuqori bo'lmasin, agar u o'quvchilar bilan hissiy aloqa o'rnatolmasa, ta'lim samaradorligi pasayishi mumkin[4].

Emotsional intellekt pedagogga:

- ta'lim jarayonini samarali tashkil etish;
- o'quvchilarda o'qishga qiziqish uyg'otish;
- motivatsiyani oshirish;
- stress va kasbiy charchashning oldini olish;
- ijodiy muhit yaratish imkonini beradi.

Shu sababli zamonaviy pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish jarayonlarida emotsional intellektni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Xulosa

Emotsional intellekt pedagog shaxsining muhim kasbiy sifati bo'lib, u o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi omillardan biridir. Pedagoglarda emotsional intellekt o'z emotsiyalarini boshqarish, empatiya ko'rsatish, samarali muloqot o'rnatish va murakkab pedagogik vaziyatlarni konstruktiv hal etishda namoyon bo'ladi.

Emotsional intellekti rivojlangan pedagoglar o'quvchilar bilan samarali munosabat o'rnatadi, sinfda qulay psixologik muhit yaratadi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois pedagoglarning emotsional intellektini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Goleman D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. – New York: Bantam Books, 1995.
2. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. *Models of Emotional Intelligence*. – Cambridge University Press, 2004.
3. Bar-On R. *The Bar-On Model of Emotional-Social Intelligence*. – Psicothema, 2006.
4. Андреева И.Н. *Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии*. – Новополюцк: ПГУ, 2011.